

Macht, macht en nog eens macht

Reinoud Bosch*

M. Haugaard & S.R. Clegg (Eds.), Power and politics (four volume set), Los Angeles: SAGE, 2012, 1688 pp., ISBN 978-0-85702-568-5, € 790 (hbk).

Volgens Haugaard en Clegg is macht een van de centrale concepten van de sociale wetenschap. Dit is een gebruikelijk standpunt van volgelingen van Foucaults (1978) conceptualisering van macht als alomtegenwoordige processuele krachtsrelaties. Maar ook voor diegenen die uitgaan van een machtsconcept in termen van capaciteiten is het machtsconcept een onontbeerlijk middel voor de analyse van causaliteit, relaties en processen (Sayer, 2012).

Voor Haugaard en Clegg staat macht zo centraal dat zij zich hun hele carrière daarmee bezig hebben gehouden en hun werk als leidend op dit gebied kan worden gezien. De set *Power and politics* is een bundel van 73 reproducties van eerder verschenen artikelen geschreven door een keur aan auteurs. De set is opgesplitst in vier boeken. Twee boeken gaan over het debat over 'dimensies' of 'gezichten' van macht. Het derde boek behandelt de rol van macht bij verschillende sociaal-theoretische onderwerpen en tradities, waaronder het *agency-structure*-debat, *gender*, seksualiteit en identiteit, kritische theorie, en cultuur en status. Het laatste boek behandelt internationale relaties, analytische benaderingen van macht, en wiskundige en rationale keuzemodellen van macht en democratie.

Boeken 1 en 2: dimensies van macht

Het debat over dimensies of gezichten van macht gaat over de reikwijdte van het begrip macht. Volgens aanhangers van de eerste dimensie gaat het bij macht alleen over de vraag wiens uitgesproken voorkeur(en) bij waarneembare besluitvorming word(t)(en) gevolgd. Volgens aanhangers van de tweede dimensie gaat het bij macht ook om de manier waarop de voorwaarden voor besluitvorming worden gecreëerd. Aanhangers van de derde dimensie van macht stellen dat het begrip macht daarnaast nog het beïnvloeden van voorkeuren, waarden en gedachten omhelst. Volgens de vierde dimensie van macht moet macht ook worden gezien als constitutief voor identiteiten en andere elementen van sociale ontologie.

In de boeken over dit onderwerp presenteren Clegg en Haugaard klassieke artikelen van aanhangers van de eerste dimensie van macht Dahl, Polsby en Wolfinger en van de proponenten van de tweede dimensie van macht Bachrach, Baratz en Frey. De klassieke publicatie van de bedenker van de derde dimensie van macht, een boekje van Lukes, ontbreekt. Kritieken op dit boekje door Bradshaw (en een reactie van Lukes op die kritiek), Benton, Hindess en Morriss maken wel deel uit

* Dr. ing. Reinoud Bosch is eindredacteur van KWALON. E-mail: reinoudbosch@hotmail.com.

van het eerste boek. De manier waarop macht mogelijkheden biedt tot legitieme collectieve actie wordt voor het voetlicht gebracht aan de hand van artikelen van Parsons, Giddens en Habermas. Ook de relatie tussen macht en vrijheid wordt behandeld in artikelen van Pettit en Morriss. De selectie gemaakt door Clegg en Haugaard is uitstekend, maar naar mijn mening wordt wel wat te veel ruimte besteed aan het debat rond dimensies van macht.

Aan de discussie rond het vierde gezicht van macht – ontleend aan Foucault – wordt zelfs maar liefst een heel boek besteed. Eerst wordt een aantal belangrijke artikelen van Foucault over archeologie, genealogie, subjectivering, discipline-rende technologieën en *governability* gepresenteerd. De daaropvolgende bijdrage van Rose en Miller over *governmental technologies* bespreekt op boeiende wijze het complex aan programma's, berekeningen, technieken, documenten en procedures gebruikt door overheden bij het ontwikkelen en implementeren van beleid. Ook de kritieken van Taylor, Fraser en Walzer op Foucault, vanwege zijn verwaarlozing van *agency* en ethiek, vormen belangrijke bijdragen. Norval pleit voor de morfologische methode van ideologieanalyse van Freedman, die de nadruk legt op de analyse van vormen en vormveranderingen van ideologieën. Deze methode overtuigt als gevolg van de historisch en perspectiefafhankelijke kwalitatieve conceptuele analyse die eraan ten grondslag ligt. Hardy, Palmer en Phillips presenteren een interessant model voor de analyse van strategisch discours op basis van activiteiten van een producent van strategisch discours, connectiviteit van discours bij het publiek en performativiteit (effectiviteit) van strategisch discours. Zeer interessant is het artikel van O'Neill over de aanvulling die Foucaults analyse van de *disciplinary society* biedt op het gedachtegoed van Marx en Weber. Ook Digesers artikel over het belang van het machtsconcept van Foucault – dat de nadruk legt op maatschappijbrede socialisatie en de sociale constructie van kennis en het gebruik daarvan bij disciplineren – is boeiend. En in een goed leesbaar artikel geeft Haugaard aan hoe structuur, gedachtesystemen, kennis, reïficatie, socialisatie en dwang macht kunnen ondersteunen.

Boeken 3 en 4: een vergaarbak

Boeken 3 en 4 bieden een vergaarbak van 'overige' onderwerpen in de analyse van politieke macht. Het derde boek gaat over het *agency-structure*-debat, kritische theorie en de relatie tussen macht en *gender*, seksualiteit, identiteit, cultuur en status. De presentatie van het *agency-structure*-debat bevat een belangrijk artikel van Bourdieu, waarin hij zijn begrippen *field* (een ruimte van machtsposities samengesteld uit relaties) en *habitus* (de mentale structuren waarmee agenten de sociale wereld begrijpen) uiteenzet. Giddens' structuratietheorie, waarin structuur wordt gezien als zowel medium als uitkomst van de reproductie van praktijken, wordt beschreven door Stone. Stone wijst hierbij terecht op het belang van netwerken en het verschil tussen algemene en situatiespecifieke disposities en kennis. In een gezamenlijk artikel van Lukes en Hayward wordt de vraag bediscussieerd of sociale structuur als machtsbron moet worden gezien (Hayward), of niet (Lukes). Hayward overtuigt in sociaal-theoretische maar niet in ethische zin.

Het deel over *gender*, seksualiteit en identiteit bevat een interessant artikel van Butler, die een beschrijving geeft van de mogelijkheden en beperkingen die Foucaults focus op lichamen en plezier levert tot het bieden van weerstand tegen 'seksualiteit' als regulerend discours. In het deel over kritische theorie betoogt Saar terecht dat er behoefte is aan complexe en niet-reductieve modellen van sociale analyse. En Allen overtuigt met haar argument dat op liefde gebaseerde erkenning ook in combinatie met ondergeschiktheid kan plaatsvinden, zoals bij de socialisatie van kinderen.

Het deel over de relatie tussen macht, cultuur en status bevat een artikel van Geertz, die aan de hand van *thick descriptions* aantoont hoe symboliek charismatische macht onderbouwt. Zeer boeiend is het artikel van Bellah over *civil religion* in de Verenigde Staten met als doel het uitvoeren van Gods wil op aarde met orde, wet en recht. Hierbij representeert de Verenigde Staten het beloofde land, George Washington Mozes, de *Declaration of Independence* en de *Constitution* de Heilige Schrift, Lincoln Jezus, en de *Gettysburg Address* het Nieuwe Testament. Smith biedt een overtuigend betoog over het belang van informele culturen, persoonlijke banden, rituelen, symboliek, identiteiten en solidariteiten in het leger.

Het vierde boek behandelt de internationale relaties (IR)-literatuur en analytische, wiskundige en rationele keuzebenaderingen van macht. Haas bespreekt verschillende manieren waarop het idee van *balance of power* – machtsbalans tussen staten – in IR is gebruikt. Het belang van dit idee wordt door Waltz verdedigd aan de hand van een sterke kritiek op de ideeën dat democratieën geen oorlog zouden voeren, economische afhankelijkheid tot vrede zou leiden, en internationale instituties belangrijker zouden zijn dan staten. Baldwin merkt terecht op dat bij IR meer aandacht nodig is voor positieve sancties, samenwerking en invloedspogingen. Ook Nye's pleidooi voor het onderkennen van het belang van *soft power* – macht op basis van culturele aantrekking, ideologie en internationale instituties – overtuigt. Guzzini, Barnett en Duvall benadrukken daarnaast het belang van structuur en 'cultuur' – regels, kennis en discursieve praktijken. En Lukes merkt terecht op dat meer aandacht is gewenst voor sociale invloedstechnieken die leiden tot aanpassingen van identiteiten, belangen en voorkeuren.

Het deel over analytische benaderingen van macht begint met de constatering van Aron dat macht naar capaciteiten verwijst. Zoals Wrong aangeeft, is macht daarnaast een relationeel concept, waarbij altijd wederzijdse afhankelijkheid bestaat. Guzzini benadrukt de perspectiefafhankelijke betekenis van macht en geeft aan dat ook performatieve aspecten van het concept en een genealogische analyse van belang zijn. In een afsluitend artikel stelt Haugaard dat het beter zou zijn te spreken van een *family resemblance*-concept dan van een enkel concept van macht. Maar hij geeft niet aan waarom een holistische analyse van het familieconcept 'macht' niet mogelijk zou zijn.

Het laatste deel behandelt wiskundige en rationele keuzemodellen van macht en democratie. Shapley en Shubik presenteren een machtsindex voor een commissiesysteem gebaseerd op het uitbrengen van een beslissende stem. Felsenthal en Machover bieden een aantal alternatieve indices voor dergelijke *voting power*. De indices verschillen in de manier waarop stemmen worden gewogen en het gewicht dat wordt toegekend aan uitkomsten. Dit belangrijke onderzoek naar democrati-

sche stemprocedures staat eigenlijk nog in zijn beginschoenen. Barry betoogt dat er een parallel bestaat tussen de op aantallen gebaseerde macht van kiezers over de regering, van consumenten over bedrijven en van bedrijven over de overheid.

Evaluatie

Dit is een interessante verzameling artikelen die een goed overzicht biedt van het vakgebied. Hier en daar is wel wat aan te merken, en de bundel bevat ook een aantal minder sterke bijdragen (die ik niet heb besproken), maar de lezer wordt snel en effectief op de hoogte gebracht van de discussie rond het methodologisch zo belangrijke machtsconcept. Met hun keuze van artikelen beargumenteren Haugaard en Clegg op overtuigende wijze dat macht alomtegenwoordig is. Daarvoor moet deze (prijzige) bundel nog wel worden aangevuld met artikelen uit de sociale psychologie, de socialisatietheorie en de organisatiesociologie. Omdat relevante artikelen op die gebieden ontbreken, is deze verzameling artikelen vooral interessant voor kwalitatieve onderzoekers die geïnteresseerd zijn in de analyse van causaliteit, relaties en processen op macroniveau.

Literatuur

- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality. Vol. 1: an introduction*. R. Hurley (Transl.). New York: Vintage.
- Sayer, A. (2012). Power, causality and normativity: a critical realist critique of Foucault. *Journal of Political Power*, 5(2), 179-194.